

PROBLEM HUMANIZACIJE RADA

▶ KARAKTERISTIKE I POSLEDICE OTUĐENOG RADA

- ▶ Rad u savremenom industrijskom društvu, uz mnoge druge osobine, ima često i karakteristike otuđenog rada
- ▶ Marksova koncepcija otuđenja je nezaobilazan opšti teorijski okvir svake ozbiljne rasprave o otuđenom radu.
- ▶ Marksov koncept otuđenja imao je i alternativni koncept, Dirkemov koncept anomije kojom se označava slom normativne strukture društva
- ▶ I koncept otuđenja i koncept anemije predstavljaju kritiku ekonomskog individualizma, pa i kritiku predominacije ekonomske aktivnosti u životu modernih društava.

- ▶ Za Marksa otuđenje izražava ono stanje društva kada se „proizvodi“ čovekove delatnosti kao „stvari“ javljaju kao sile izvan čoveka
- ▶ Dirkegov ideal je uspostaviti „moralno“ društvo sa djelotvornom socijalnom kontrolom pojedinaca, Marksov je ideal čovječno društvo, u kome su prevladani uzroci otuđivanja čoveka od njegove generičke suštine -prakse kao svrsishodne, stvaralačke i slobodne delatnosti
- ▶ Anomija u Dirkegovoj analizi modernih industrijskih društava obeležava prepreke redovnom funkcionisanju društva, otuđenje pak govori o preprekama produktivnom radu individuumu i traži adaptivnu pramenu socijalnog Sistema
- ▶ J. Horton kaže da je anomija utopijski koncept političke desnice, a otuđenje utopijski koncept radikalne levice.

- ▶ **Istraživanja otuđenog rada u savremenim društvima**

- ▶ **Melvin Simen** skreće pažnju na šest dimenzija otuđenja:
 - ▶ nemoć,
 - ▶ besmislenost,
 - ▶ anomiju,
 - ▶ samootuđenje,
 - ▶ kulturnu izolaciju
 - ▶ socijalnu izolaciju.

- ▶ **Kenistonov** predlog da se u istraživanju otuđenja ima u vidu:
- ▶ -od čega je pojedinac otuđen (šta je objekt otuđenja);
- ▶ - kakva je priroda otuđenja (kakvo je stanje što nastaje usled pramene prvobitnog „neotuđenog stanja“);
- ▶ - kakva je intenzivnost otuđenja, za svaki specifični tip otuđenja;
- ▶ -šta je izvor otuđenja;
- ▶ - šta pojedinac čini usled svoje otuđenosti.
- ▶ Ana Finifter je pokušala teorijski definisati otuđenje kao jedinstvenu „varijablu“ kako bi empirijsko istraživanje moglo biti usmjereno na utvrđivanje varijacija jedne u osnovi jedinstvene varijable. Po njenom mišljenju, otuđenje govori o raskoraku između vrijednosti i potreba čovjeka i socijalno strukturisanih mogućnosti za realizaciju tih potreba.

-
- ▶ Ne osporavajući vrijednost pomenutih konceptualizacija i operacionalizacija klasične teorije otuđenja, valja odmah upozoriti na kritike i granice tih stanovišta. Prije svega, vidljiv je psihologizam u osnovnom pristupu, svodenjem otuđenja na stanje svijesti pojedinaca bez adekvatnog uvida u stanje društva, strukturalna svojstva i procese koji se ne mogu svesti samo na ona stanja koja imaju svoj subjektivni izraz
 - ▶ **Robert Blauner** je realizovao jedno od najpoznatijih istraživanja otuđenog rada, koristeći Simenov pristup istraživanju otuđenja. Po njemu, otuđenje rada postoji kad radnici nisu u stanju kontrolisati svoj neposredni radni proces, ako nemaju osećaj smislene povezanosti svog rada sa cjelokupnom proizvodnjom, ako ne pripadaju datoj integrisanoj zajednici i ako rad nije sredstvo za njihovu samorealizaciju

-
- ▶ Bilo je pokušaja da se opšti odnos radne situacije, određene tehnologijom, i otuđenja osvijetli i sa drugim varijablama: osobinama ličnosti (sklonostima pojedinaca ka autoritarnosti, na primer), kulturnim sistemom koji može uticati na vrednovanje radne situacije, dužinom i tipom profesionalizacije, tipom nadzora, „profesionalnom klimom“ i slično
 - ▶ Istraživanja su pokazala da pojedinci koji izražavaju veći stepen poštovanja autoriteta karakteriše manji stepen otuđenosti
 - ▶ **Milerovo** istraživanje je pokazalo da je otuđenje rada bilo najveće kod tzv. direktivnog (naređivačkog) tipa nadzora, da je najmanje bilo naglašeno u situacijama kada je stručnjak imao visoku slobodu izbora istraživačkih projekata, da je bilo manje otuđenosti što je bila povoljnija „profesionalna klima“

▶ Rad, participacija i samoupravljanje aktera rada

- ▶ Postoji tendencija svadjenja raznovrsnih formi participacije i samoupravljanja zaposlenih na tzv. ekonomsku ili industrijsku demokratiju.
- ▶ Participacija je izraz vrlo širokog značenja i koristi se kao oznaka za mnoštvo oblika učešća zaposlenih u aktivnostima koje neposredno ili posredno utiču na upravljanje radnom organizacijom ili društvom u cjelini
- ▶ Dosadašnja proučavanja participacije koristila su dve vrste klasifikacije oblika participacije: konkretno-istorijske i idealno-tipske.

▶ **Samoupravljanje i samoupravna radna organizacija**

- ▶ Samoupravljanje kao odnos među ljudima u procesu rada karakteriše odsustvo bilo kog oblika prevlasti u odlučivanju i neprinudno uspostavljanje zajedničkih interesa svih koji učestvuju u radu. Samoupravljanje podrazumijeva ravnomjernu raspodjelu moći, odnosno odsustvo hijerarhije među onima koji učestvuju u procesu odlučivanja o radu i raspodjeli rezultata rada
- ▶ U raspravama o samoupravljanju često se miješaju nivoi društva gdje se nastoje uspostaviti samoupravni odnosi, pa su tako nastala i različita značenja samoupravljanja.
- ▶ U kapitalističkim zemljama je najčešći onaj oblik radničke participacije gde se zaposlenima priznaje pravo i daju određene informacije o odlukama i namjerama uprave preduzeća kada ona zadiru u interese zaposlenih. Uz informaciju, ponegdje se zaposlenima priznaje pravo na davanje mišljenja o tim odlukama.

▶ Odnosi moći u participativnim organizacijama: jugoslovenska iskustva

- ▶ Sociološka proučavanja raspodele moći u samoupravnim radnim organizacijama u Jugoslaviji³⁰ navodila su na zaključak da veća participacija zaposlenih u poslovima upravljanja radnom organizacijom ne dovodi nužno do prevazilaženja hijerarhijskih i uspostavljanja horizontalno-funkcionalnih društvenih odnosa u organizaciji.
- ▶ Ne postoje cjelovita istraživanja o izvorima moći rukovodilaca i razlozima nemoći radnika. J. Županov (1977), međutim, smatra da u objašnjenju premoći rukovodilaca valja uvažiti saznanja da postoje: 1) tzv. lokacijski (ili organizacioni) izvori moći, 2) grupni izvori moći, 3) individualni izvori nosilaca upravljačkih odluka.

▶ **Participacija, efikasnost, zapošljavanje**

- ▶ Jugoslavenska iskustva i savremene tendencije u sferi zapošljavanja
- ▶ Savremeni problemi i strategije rešavanja nezaposlenosti

- ▶ Literatura: Bolčić Silvano (2003): *Svet rada u transformaciji*, Plato, Beograd, str. 242-283

